

دانشگاه کردستان

شیوه استناد: خسروی، عبدالرسول؛ مرادی، فاطمه و معتمد، نیلوفر (۱۳۹۶) بررسی میزان همخوانی منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی مراجعان آنها در شهر بوشهر. فصلنامه پژوهش‌های خواندن، ۱ (۲)، ۸۵-۹۹.

بررسی میزان همخوانی منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی مراجعان آنها در شهر بوشهر

Investigation of the compliance of available resources in study stations with people information needs in Bushehr municipality

Abdolrasoul Khosravi, Nilufar Motamed and Fatemeh Moradi

عبدالرسول خسروی^۱، فاطمه مرادی^۲،

نیلوفر معتمد^۳

Abstract

Purpose: The present study aimed to consider the compliance of available resources in study stations with people information needs in Bushehr municipality.

Method: This is a descriptive and applied study. Data were collected using researcher made questionnaire. The statistical population of the study was the users of the study stations in two selected centers which selected by sampling method and based on Cochran's general formula ۳۰۰ participants filled out questionnaire. Descriptive statistics such as frequency, standard deviation, and mean were analyzed using SPSS ۱۸ software.

Findings: Data analysis showed that the respondents were satisfied at low and

چکیده

هدف: پژوهش حاضر به منظور بررسی میزان همخوانی منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی استفاده کنندگان آنها در شهر بوشهر انجام شده است.

روش: روش پژوهش حاضر پیمایشی و از نظر هدف کاربردی است. ابزار گردآوری داده‌ها، مشاهده و پرسشنامه محقق ساخته بود. جامعه آماری پژوهش مراجعان و استفاده کنندگان از طرح «ایستگاه‌های مطالعه» در ۲ مرکز منتخب بود که با روش نمونه‌گیری در دسترس و بر مبنای فرمول عمومی کوکران، تعداد ۳۰۰ نفر مراجعه کننده به عنوان حجم نمونه انتخاب شدند. داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS ۱۸ و شاخص‌های توصیفی میانگین، فراوانی، انحراف معیار تجزیه و تحلیل شدند.

یافته‌ها: یافته‌های پژوهش نشان داد که مراجعه کنندگان از

^۱. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر،

^۲. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر، (نویسنده مسئول)

Email: Fatemehmoradi69@yahoo.com

^۳. دانشیار گروه پزشکی اجتماعی، دانشگاه علوم پزشکی بوشهر،

intermediate level to the services provided and the available resources at the study stations. Also, they believed the existence of new and up-to-date books as a major factor in the increased use of readers from study stations and advertising has been an important factor in welcoming the visitors.

Results: According to the results, it seems that the acquired resources in study stations in Bushehr municipality do not compatible with user's information needs and paying attention to the respondents needs, in the long run, cause more consistency to needs of the customer.

Keywords: Study station, Information Needs, Boushehr Municipality.

خدمات ارائه شده و منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه رضایت کم و در حد متوسط دارند. همچنین وجود کتاب‌های جدید و روزآمد و نقش اطلاع‌رسانی و تبلیغات را عامل مهمی در استقبال مراجعه‌کنندگان دانستند.

نتایج: از یافته‌های به دست آمده می‌توان نتیجه گرفت که طرح ایستگاه‌های مطالعه به لحاظ تناسب موضوعی مجموعه با نیازهای اطلاعاتی مراجعه‌کنندگان همخوانی ندارد و توجه به نیاز مراجعه‌کنندگان هنگام گزینش منابع، در دراز مدت موجب همخوانی بیشتر مجموعه با نیازهای اطلاعاتی مراجعان خواهد شد.

کلیدواژه‌ها: ایستگاه‌های مطالعه، نیازهای اطلاعاتی، کتابخانه‌های عمومی بوشهر

مقدمه و بیان مسأله

عصر حاضر به عصر اطلاعات مشهور است. لازمه حیات و بقا در این جامعه در گرو به کارگیری اطلاعات است. مبادله اطلاعات در جامعه پدیده‌ای است بسیار پیچیده و ناموزون؛ بنابراین با آگاهی و شناخت هر چه بیشتر در این زمینه می‌توان به شکل اثر بخش‌تری آن را مورد استفاده قرار داد (صادق‌زاده و ایقان، حسن‌زاده، نجفقلی‌نژاد، و رجوی، ۱۳۹۲). جامعه توسعه‌یافته امروز نیازمند شهروندانی آگاه و مسلط به مهارت استفاده از اطلاعات می‌باشد. اهمیت این امر تا بدان حد است که برای ارزیابی توسعه یک جامعه، میزان سواد و مطالعه شهروندان و مصرف کالاهای فرهنگی از بهترین مؤلفه‌های ارزیابی محسوب می‌شود (سیدعلوی و عربلو، ۱۳۹۰).

کتابخوانی یکی از شاخص‌های رشد و بالندگی هر کشور و ابزار اصلی افزایش سطح آگاهی و دانش تک تک افراد جامعه است. افزایش سطح آگاهی و دانش افراد جامعه موجب بهبود نگرش و رفتار آنان و شکوفا شدن توانایی‌ها و استعدادهای نهفته آنان در راستای پیشرفت جامعه و توسعه فرهنگی است. لازمه توسعه همه جانبه یک کشور، داشتن مردمی آگاه، با شعور و دارای فکر و اندیشه صحیح و درست است. بنابراین بایستی فرهنگ کتابخوانی در جامعه ترویج پیدا کند.

اصلی‌ترین وظیفه نهاد کتابخانه‌های عمومی، ترویج فرهنگ کتابخوانی در ایران است. طبق بیانیه ایفلا یکی از وظایف اصلی کتابخانه‌های عمومی، ایجاد و تقویت عادت مطالعه در افراد است (ایفلا/

یونسکو^۱، ۱۹۹۴). کتابخانه‌های عمومی با فراهم‌آوری و امکان دسترسی آسان به منابع مختلف برای اعضای خود (از هر قشر، سن و جنس) و با ارائه خدمات متنوع نقش مهمی در افزایش سرانه مطالعه دارد (هاشم‌زاده، راینی و نوکاری، ۱۳۹۴).

در این راستا نهاد کتابخانه‌های عمومی به منظور کمک به افزایش سرانه مطالعه و کمک به روان‌سازی گردش اطلاعات طرح‌هایی را ارائه کرده است؛ که یکی از این طرح‌ها، طرح ایستگاه‌های مطالعه است؛ ایستگاه‌های مطالعه در مراکز و سازمان‌هایی وجود دارد که افراد مراجعه‌کننده به آنها برای انجام کارهای خود فرصتی را به انتظار سپری می‌کنند. ایستگاه‌های مطالعه می‌تواند با دسترس‌پذیر نمودن منابع، مطابق با نیاز افراد به عنوان راه‌کاری جهت افزایش سرانه مطالعه از سوی نهاد کتابخانه‌های عمومی مطرح شود. بنابراین، استفاده از منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه به مجموعه‌سازی صحیح، مطابق با نیاز افراد مراجعه‌کننده بستگی دارد. پس باید مجموعه‌سازی ایستگاه‌های مطالعه براساس نیازسنجی مراجعان به طور عام، و خاص منطقه‌ای، صورت گیرد. زیرا نخستین اصل در فرایند اطلاع‌رسانی نیازسنجی اطلاعات کاربران است. به هر میزان نیازسنجی درست‌تر انجام شود منابع مناسب‌تری گزینش شده و حاصل کار رضایت بخش‌تر خواهد بود (شکوهیان و زبردست، ۱۳۹۰). این روش کمک می‌کند که فرهنگ مطالعه در بین مردم رواج پیدا نموده و اطلاعات بیشتر در دسترس افراد جامعه قرار گیرد.

ارزیابی اولیه نشان می‌دهد استقبال مردم از این طرح مطلوب نبوده است. شاید بتوان دلیل آن را توجه نکردن به نیازهای اطلاعات مردمی دانست که روزانه به آنجا مراجعه می‌کنند و ساعتی از وقت خود را به انتظار سپری می‌کنند. از طرف دیگر مشخص نیست منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه تا چه میزان با نیازهای مردم جامعه و قشرهای مختلف همخوانی دارد؛ چرا که جامعه دارای افرادی با نیازهای متنوع است. به نظر می‌رسد مهمترین مسأله که در طرح ایستگاه‌های مطالعه بایستی مدنظر قرار گیرد، بحث گزینش منابع و مجموعه‌سازی منابع موجود در ایستگاه‌ها است. گزینش درست و به هنگام منابع موجود براساس نیازهای بالفعل و بالقوه مراجعان را باید در مجموعه‌سازی منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه در نظر گرفت. زیرا جامعه دارای افرادی با نیازهای مختلف است. از این‌رو، گزینش و مجموعه‌سازی منابع متناسب با نیاز افراد جامعه امری ضروری به نظر می‌رسد. تجربه نشان داده است در هر کجا که کتاب‌های مناسب با نیاز مردم به سهولت در اختیار افراد قرار گرفته باشد با استقبال چشمگیر آنان روبه‌رو شده است (احمدی فصیح، ۱۳۸۵).

---

^۱. IFLA/UNESCO

به طور کلی هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی میزان همخوانی منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی مراجعان آنها در شهر بوشهر است، به بیان دیگر انتظار می‌رود با اجرای این پژوهش، مشخص شود که تا چه اندازه مراجعه‌کنندگان از منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه رضایت دارند و آیا منابع تهیه شده با نیازهای اطلاعاتی آنها همخوانی دارد؟

پرسش‌های پژوهش

برای یافتن پاسخ مسئله پرسش‌های زیر مطرح شد:

۱. عمده‌ترین موضوعات منابع ارائه شده در ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟
۲. به چه میزان منابع اطلاعاتی ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی مردم همخوانی دارد؟
۳. افرادی که به ایستگاه‌های مطالعه مراجعه می‌کنند چه ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دارند؟
۴. عوامل ظاهری و محتوایی مؤثر بر استفاده بیشتر از کتاب‌های ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟
۵. مهم‌ترین عوامل استقبال یا عدم استقبال مردم از طرح ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟

پیشینه پژوهش

درباره طرح ایستگاه مطالعه به شکل خاص، پژوهش‌های فراوانی در دسترس نیست تنها پژوهش مشابهی توسط حریری، ابادری و نصیری شفتی (۱۳۹۴) با هدف شناخت دیدگاه کاربران در مورد کارآمدی طرح ایستگاه مطالعه به عنوان اقدامی در جهت توسعه فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه کاربران در شهر تهران روی ۱۴۴ نفر در ۹ ایستگاه مستقر شهر تهران انجام شد. یافته‌های پژوهش آنها نشان داد ایستگاه‌های مطالعه از نظر دسترسی و تجهیزات، مدیریت و منابع مطالعاتی در حد پایین‌تر از متوسط قرار دارند. همچنین فرهنگ عمومی جامعه و کمبود وقت عواملی تأثیرگذار در استفاده از ایستگاه‌های مطالعه بودند. با این حال در ادامه به پژوهش‌هایی در زمینه کتابخانه‌ها به ویژه کتابخانه‌های عمومی برای آگاهی از وضعیت منابع و امکانات مطالعاتی موجود در کشور اشاره می‌شود.

استنباط پژوهشگر از پیشینه پژوهش

نخستین گام برای تعیین نیازهای اطلاعاتی افراد، نیازسنجی در ارتباط با نیازهای مورد علاقه می‌باشد. امروزه با توجه به اهمیت توسعه فرهنگی جوامع و این که جامعه به شهروندانی با سطح آگاهی بالا نیاز دارد؛ توجه به نیازهای شهروندان و مبنا قرار دادن آنها در برنامه‌ریزی‌های مسئولان از اهمیت بیشتری برخوردار گردیده است. از این‌رو، پژوهش‌های زیادی در ارتباط با موضوع‌های ایستگاه‌های مطالعه انجام نشده است؛

به نظر می‌رسد که در ایران هنوز پژوهش‌ها با نیاز جامعه فاصله زیادی دارند و مجموعه‌سازی منابع انتخابی ایستگاه‌های مطالعه براساس نیاز افراد نمی‌باشد و خود نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور کتاب‌هایی را براساس آنچه خود تعیین کرده در محل قرارگیری ایستگاه‌های مربوطه قرار می‌دهد و این امر نیازمند پژوهش‌های بیشتری برای جهت‌دهی پژوهش به سمت نیاز جامعه لازم است.

روش پژوهش

پژوهش حاضر از نظر هدف، کاربردی است و از نظر نحوه گردآوری داده‌ها، یک پژوهش پیمایشی - توصیفی از نوع مقطعی است. جمع‌آوری داده‌های این پژوهش در یک مقطع زمانی خاص (بهار و تابستان ۱۳۹۵) انجام گرفت. جامعه پژوهش حاضر، مراجعان ایستگاه‌های مطالعه در شهر بوشهر است که حداقل یکبار از ایستگاه‌های مطالعه استفاده کرده باشند، است.

برای گردآوری داده‌ها از مشاهده حضوری و پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. پرسشنامه دارای بخش ویژگی‌های جمعیت‌شناختی، تعیین رویکردهای موضوعی مطابق با نیاز مراجعان (۳ پرسش) و عوامل ظاهری و محتوایی کتاب‌ها (۱۸ گویه)، عوامل استقبال از طرح (۱۱ گویه) بود که براساس طیف پنج گزینه‌ای لیکرت درجه بندی شده بود.

ابتدا برای تعیین رویکردهای موضوعی کتاب‌ها در ایستگاه‌های مطالعه، در دوره ۳ ماهه، هر ماه بر روی موضوع‌ها و منابع موجود در ایستگاه‌های مطالعه، بررسی‌های لازم صورت گرفت. از آنجا که ضریب آلفای کرونباخ شاخص مناسبی برای اندازه‌گیری هماهنگی درونی میان عناصر یک پرسشنامه است، بنابراین پایایی پرسشنامه مورد استفاده در این پژوهش به کمک ضریب آلفای کرونباخ برای هر یک از ابعاد پرسشنامه در جدول ۱ ذکر شده است.

جدول ۱. ضرایب آلفای کرونباخ برای متغیرهای پژوهش

متغیرهای پژوهش	آلفای کرونباخ
عوامل استقبال و عدم استقبال	.۶۵۹
عوامل ظاهری و محتوایی	.۸۵۶

همانطور که از جدول فوق مشخص است میزان آلفای کرونباخ به دست آمده برای هر یک از شاخص‌های تحقیق محاسبه شد، قابل قبول بود و این موضوع نشان‌دهنده همبستگی درونی بین متغیرها

برای سنجش مفاهیم مورد نظر است و بدین ترتیب می‌توان گفت که تحقیق از قابلیت اعتماد و یا پایایی لازم برخوردار بوده است. بعد از جمع‌آوری پرسشنامه‌ها، نتایج با استفاده از آمار توصیفی (فراوانی، میانگین، انحراف معیار) و همچنین جهت بررسی رابطه سن، جنس، سطح تحصیلات و محل سکونت با میزان رضایت از ایستگاه‌های مطالعه از آمار استنباطی استفاده شد. البته در مورد سن و سطح تحصیلات با توجه به اینکه بیش از ۲۰ درصد از خانه‌های جدول، فراوانی مورد انتظار کمتر از ۵ داشته‌اند گروه‌های مختلف تحصیلی در یکدیگر ادغام و ۷ گروه تبدیل به ۳ گروه شدند (دیپلم و زیر دیپلم، کاردانی و کارشناسی، کارشناسی ارشد و بالاتر) و همچنین ۵ دسته رضایت‌مندی به ۳ دسته (کم و خیلی کم، متوسط، زیاد و خیلی زیاد) تبدیل شد. برای توصیف میزان رویکردهای موضوعی ایستگاه‌های مطالعه، نیازهای اطلاعاتی مردم از فراوانی استفاده شد. و توزیع سن، جنس از میانگین و انحراف معیار استفاده شد. همچنین برای تعیین عوامل ظاهری و محتوایی کتاب‌ها و عوامل استقبال براساس طیف لیکرت محاسبه شد. تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری SPSS انجام شد.

یافته‌های پژوهش

پرسش اول: عمده‌ترین موضوعات ارائه شده در ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟

برای یافتن پاسخ پرسش اول پژوهش در یک دوره ۳ ماهه موضوع‌ها و عناوین کتاب‌های ایستگاه‌های مطالعه به روش مشاهده‌ای کنترل شد. نتایج حاصل از مشاهده کتاب‌ها که براساس فیبا و براساس سرعنوان‌های موضوعی فارسی که در برخی کتاب‌ها درج شده بود، سیاهه واری شامل عنوان، موضوع‌ها، رویکرد موضوعی، گروه سنی و نوع کتاب توسط پژوهشگر تنظیم شد. عمده‌ترین موضوعات کتاب‌ها در ایستگاه‌های مطالعه به ترتیب عبارت بود از: ادبیات (۲۵ عنوان کتاب)، کودکان (۱۹ عنوان کتاب)، مذهب (۱۸ عنوان کتاب)، تاریخ (۱۶ عنوان کتاب)، فناوری (۱ عنوان کتاب).

پرسش دوم: به چه میزان منابع اطلاعاتی ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اطلاعاتی مردم همخوانی دارد؟

در پاسخ به پرسش دوم پژوهش مبنی بر همخوانی منابع موجود با نیاز مراجعان، داده‌ها در جدول ۲ نشان داده شده است. برای پاسخگویی به این پرسش در پرسشنامه، پرسشی با ۸ حیطه موضوعی (ادبیات (شعر، طنز، رمان و داستان)، کودکان، مذهبی و تاریخ (جنگ)، کامپیوتر و فناوری، پزشکی و تغذیه،

ورزشی و هنری، جغرافیا، مردم‌شناسی، سرگرمی و روانشناسی) طرح شد که مراجعان به ترتیب اهمیت از ۱ تا ۸ می‌توانستند انتخاب کنند (عدد ۱ بالاترین اهمیت و عدد ۸ پایین‌ترین اهمیت).

جدول ۲. حوزه‌های موضوعی مورد نیاز مراجعین به ایستگاه‌های مطالعه به ترتیب رتبه و اهمیت در سال ۱۳۹۵.

رتبه	حوزه موضوعی	میانگین رتبه	انحراف معیار
۱	پزشکی و تغذیه	۵/۵۸	۲/۴۴
۲	ادبیات (شعر، طنز، رمان و داستان)	۵/۲۹	۲/۱۹
۳	روانشناسی	۴/۸۶	۱/۹۶
۴	کودکان	۴/۸۵	۲/۳۱
۵	ورزشی و هنری	۴/۷۴	۱/۹۰
۶	جغرافیا، مردم‌شناسی و سرگرمی	۳/۸۴	۲/۰۳
۷	کامپیوتر و فناوری	۳/۵۴	۲/۴۱
۸	مذهبی و تاریخ (جنگ)	۳/۳۲	۱/۸۹

چنانکه در جدول ۲ مشاهده می‌شود ۵۹/۳ درصد از مراجعان کتاب‌های حوزه پزشکی و تغذیه، ۵۴/۳ درصد از مراجعان کتاب‌های حوزه ادبیات (شعر، طنز، رمان و داستان)، ۴۹/۳ درصد از مراجعان کتاب‌های روانشناسی، کودکان ۳۱/۳، ورزشی و هنری ۲۷/۷، جغرافیا، مردم‌شناسی و سرگرمی ۲۶/۳، کامپیوتر و فناوری ۲۶/۰ و ۲۴/۰ درصد کتاب‌های مذهبی، تاریخ (جنگ) را رده آخر از نظر سنجی قرار دادند. مقایسه داده‌های جدول ۲ با پاسخ پرسش یک پژوهش نشان دهنده عدم همخوانی موضوعات کابهای ایستگاه‌های مطالعه با نیازهای اعلام شده از سوی مخاطبان است.

پرسش سوم: توزیع میزان مراجعان به ایستگاه‌های مطالعه براساس ویژگی‌های جمعیت‌شناختی (سن، جنس، سطح تحصیلات، بومی یا غیر بومی بودن) به چه صورت است؟

برای پاسخ به پرسش سوم مبنی بر ویژگی‌های جمعیت‌شناختی مراجعان استفاده‌کننده از ایستگاه‌های مطالعه، داده‌ها در جدول ۳ ارائه شده است. جدول ۳ نشان می‌دهد که ۱۲۶ نفر مرد (۴۲ درصد) و ۱۷۴ نفر زن (۵۸ درصد) در پژوهش شرکت کردند. پایین‌ترین سن استفاده‌کننده ۱۲ سال و بالاترین سن استفاده‌کننده ۶۴ سال می‌باشد. تحصیلات بیشتر مراجعان به ایستگاه‌های مطالعه در سطح کارشناسی ۴۱/۳ درصد (۱۲۴ نفر) و پس از آن کارشناسی ارشد ۲۴/۳ درصد (۷۳ نفر)، دیپلم ۱۷/۳ درصد (۵۲ نفر)،

کاردانی ۷ درصد (۲۱ نفر)، زیر دیپلم ۶ درصد (۱۸ نفر)، دکتری و بالاتر ۳/۷ درصد (۱۱ نفر) و در نهایت تحصیلات حوزوی ۰/۳ درصد (۱ نفر) بود.

جدول ۳. توزیع فراوانی مراجعان به ایستگاه‌های مطالعه بر حسب مشخصات جمعیت شناختی در سال ۱۳۹۵.

متغیر	نوع متغیر	فراوانی (تعداد)	درصد
سن	کمتر از ۲۰ سال	۱۹	۶/۳
	۲۰ - ۲۹	۱۳۴	۴۴/۷
	۳۰ - ۳۹	۱۰۸	۳۶
	۴۰ و بالاتر	۳۹	۱۳
جنسیت	زن	۱۷۴	۵۸
	مرد	۱۲۶	۴۲
تحصیلات	زیر دیپلم	۱۸	۶
	دیپلم	۵۲	۱۷/۳
	کاردانی	۲۱	۷
	کارشناسی	۱۲۴	۴۱/۳
	کارشناسی ارشد	۷۳	۲۴/۳
	دکتری و بالاتر	۱۱	۳/۷
	تحصیلات حوزوی	۱	۰/۳
سکونت	بومی	۱۳۵	۴۵
	غیر بومی	۱۶۵	۵۵

بیشتر استفاده‌کنندگان از ایستگاه‌های مطالعه در شهر بوشهر غیر بومی بودند و در شهر بوشهر سکونت ندارند ۵۵ درصد (۱۶۵ نفر) و ۴۵ درصد (۱۳۵ نفر) ساکن شهر بوشهر بودند.

پرسش چهارم: عوامل ظاهری و محتوایی مؤثر بر استفاده بیشتر از کتاب‌های ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟

جدول ۴ نشان می‌دهد که مراجعان عوامل ظاهری را همچون وجود کتاب‌های جدید، اندازه مناسب کتاب‌ها، صحافی مناسب کتاب‌ها، تعداد صفحات کتاب‌ها، عنوان جذاب و گویا، صفحه‌آرایی مناسب و

جذاب، وجود تصاویر جالب روی جلد کتاب‌ها، وجود کتاب‌هایی متناسب با تمام سنین همراه با تنوع کتاب‌ها و جذابیت و کیفیت ظاهری را از عوامل اصلی ظاهری به ترتیب انتخاب نمودند که می‌تواند در استفاده هر چه بیشتر افراد نقش مهمی داشته باشد.

جدول ۴. نگرش مراجعان درباره عوامل ظاهری استفاده از کتاب‌های ایستگاه‌های مطالعه

S	گویه	کاملاً موافق و موافق. تعداد (درصد)	کاملاً مخالف و مخالف. تعداد (درصد)	نظری ندارم. تعداد (درصد)
S1	وجود کتاب‌های جدید	۲۸۷ (۹۵/۶)	۳ (۰/۱۰)	۱۰ (۳/۳)
S2	اندازه مناسب کتاب‌ها	۲۶۰ (۸۶/۷)	۱۱ (۳/۷)	۲۹ (۹/۷)
S3	موضوع‌های قابل درک کتاب‌ها	۲۱۸ (۷۲/۷)	۳۳ (۱۱/۰)	۴۹ (۱۶/۳)
S4	ساده و روان بودن متن کتاب‌ها	۲۱۷ (۷۲/۳)	۲۷ (۹/۰)	۵۶ (۱۸/۷)
S5	صحافی مناسب کتاب‌ها	۱۸۶ (۶۲/۲)	۳۶ (۱۲/۰)	۷۷ (۲۵/۷)
S6	تعداد صفحات کتاب‌ها	۱۸۰ (۶۰/۰)	۶۶ (۲۰/۰)	۵۴ (۱۸/۰)
S7	عنوان جذاب و گویای کتاب‌ها	۱۷۴ (۵۸/۰)	۷۷ (۲۵/۷)	۴۹ (۱۶/۳)
S8	صفحه‌آرایی مناسب کتاب‌ها	۱۵۱ (۵۰/۵)	۵۷ (۱۹/۰)	۹۱ (۳۰/۳)

بر اساس جدول ۵، از جمله عوامل محتوایی که برایشان خیلی مهم بود عواملی مانند اینکه محتوای کتاب‌ها متناسب با تجربه‌ها و علاقه‌های استفاده‌کننده باشد، محتوا با سطح و موقعیت اجتماعی آنها متناسب باشد، کتاب‌ها دارای موضوع‌های جدید و به روز باشد، کتاب‌ها از محتوای قدیمی برخوردار نباشد (کتاب‌های تاریخی هم شامل می‌شود)، محتوای کتاب‌ها ساده و روان باشد، دارای موضوع‌های قابل درک با سنین مختلف باشد، کتاب‌ها از محتوایی عمیق برخوردار باشد تا هنگام استفاده خواننده حس کنجکاوی و علاقه او را برانگیزاند.

جدول ۵. نگرش مراجعان درباره عوامل محتوایی استفاده از کتاب‌های ایستگاه‌های مطالعه

S	گویه	کاملاً موافق و موافق. تعداد (درصد)	کاملاً مخالف و مخالف. تعداد (درصد)	نظری ندارم. تعداد (درصد)
S1	جذابیت کتاب‌ها برای تمام گروه سنی	۱۵۹ (۵۳/۰)	۹۴ (۳۱/۳)	۴۷ (۱۵/۷)
S2	محتوای کتاب‌ها برای ایجاد حس کنجکاوی و علاقه‌مندی	۱۵۶ (۵۲/۱)	۸۲ (۲۷/۴)	۶۱ (۲۰/۳)
S3	جذابیت تصاویر جلد کتاب‌ها	۱۴۲ (۴۷/۳)	۷۴ (۲۴/۷)	۸۴ (۲۸/۰)
S4	موضوع‌های جذاب و گویا	۱۴۲ (۴۷/۳)	۹۱ (۳۰/۰)	۶۷ (۲۲/۳)
S5	محتوای کتاب‌ها متناسب با تجربه‌ها و علایق استفاده‌کنندگان	۱۴۲ (۴۷/۳)	۹۰ (۳۰/۰)	۶۸ (۲۲/۷)
S6	تنوع کتاب‌ها	۱۳۷ (۴۵/۷)	۱۳۴ (۴۴/۷)	۲۹ (۹/۷)
S7	جذابیت و کیفیت ظاهری کتاب‌ها	۱۳۶ (۴۵/۳)	۸۸ (۲۹/۴)	۸۶ (۲۵/۳)
S8	کتاب‌هایی متناسب با موقعیت و سطح اجتماعی استفاده‌کنندگان	۱۲۸ (۴۲/۶)	۱۰۰ (۳۳/۳)	۷۲ (۲۴/۰)
S9	قدیمی بودن کتاب‌ها	۱۲۱ (۴۰/۳)	۱۰۷ (۳۵/۶)	۷۲ (۲۴/۰)
S10	موضوع‌های جدید و روزآمد کتاب‌ها	۱۰۰ (۳۳/۳)	۱۲۳ (۴۱/۰)	۷۷ (۲۵/۷)

پوشش پنجم: مهم‌ترین عوامل استقبال یا عدم استقبال مردم از طرح ایستگاه‌های مطالعه کدام است؟ جدول ۶ نشان می‌دهد که شرکت‌کنندگان اطلاع‌رسانی و تبلیغات ۹۲/۴ درصد (۲۷۷ نفر)، علاقه شخصی خود فرد ۹۱/۳ درصد (۲۷۴ نفر)، تلف نشدن وقت هنگام زمان انتظار ۸۸/۳ درصد (۲۶۵ نفر)، و فرهنگ خانواده را به عنوان عوامل مؤثر در استقبال از ایستگاه‌های مطالعه بیان نموده‌اند. همچنین داده‌های جدول ۶ نشان می‌دهد ۸۰/۶ درصد (۲۴۲ نفر)، گذراندن اوقات فراغت در زمان انتظار و سرگرمی، ۸۱/۴ درصد (۲۴۴ نفر)، مکان مناسب ایستگاه‌ها، ۶۰/۸ درصد (۱۸۲ نفر)، افزایش

اطلاعات شخصی در زمینه موضوعی خاص، ۷۱/۷ درصد (۲۱۵ نفر) وجود شبکه‌های اجتماعی موبایلی، استفاده از رسانه‌های گروهی، استفاده از منابع الکترونیک (کتاب‌های الکترونیک در تلفن همراه) و فرهنگ ضعیف حاکم بر جامعه در ارتباط با امر کتابخوانی را به عنوان دلیل استقبال یا عدم استقبال از ایستگاه‌های مطالعه بیان نمودند.

جدول ۶. نگرش مراجعان درباره عوامل اثرگذار بر استفاده از ایستگاه‌های مطالعه *

Q	گویه	کاملاً موافق و موافق. تعداد (درصد)	کاملاً مخالف و مخالف. تعداد (درصد)	نظری ندارم. تعداد (درصد)
Q1	اطلاع‌رسانی و تبلیغات	۲۷۷ (۹۲/۴)	۲ (۷/۰)	۲۱ (۷/۰)
Q2	علاقه شخصی	۲۷۴ (۹۱/۳)	۱۱ (۳/۷)	۱۵ (۵/۰)
Q3	مانع از تلف شدن وقت	۲۶۵ (۸۸/۳)	۲۴ (۸/۰)	۱۱ (۳/۷)
Q4	گذراندن اوقات فراغت و سرگرمی	۲۴۴ (۸۱/۴)	۳۸ (۱۲/۶)	۱۸ (۶/۰)
Q5	فرهنگ خانواده	۲۴۲ (۸۰/۶)	۲۱ (۷/۰)	۳۷ (۱۲/۳)
Q6	افزایش اطلاعات شخصی در زمینه خاص موضوعی	۲۱۵ (۷۱/۷)	۴۱ (۱۳/۶)	۴۴ (۱۴/۷)
Q7	مکان مناسب	۱۸۲ (۶۰/۸)	۴۹ (۱۶/۴)	۶۸ (۲۲/۷)
Q8	استفاده از منابع الکترونیک (کتاب‌های الکترونیک در تلفن همراه)	۱۰۸ (۳۶/۰)	۱۲۹ (۴۳/۰)	۶۳ (۲۱/۰)
Q9	استفاده از رسانه‌های گروهی	۹۳ (۳۱/۰)	۱۴۹ (۴۹/۶)	۵۸ (۱۹/۳)
Q10	فرهنگ جامعه	۸۸ (۲۹/۳)	۱۶۵ (۵۵/۰)	۴۷ (۱۵/۷)
Q11	استفاده از شبکه‌های اجتماعی مبتنی بر موبایل	۶۹ (۲۳/۰)	۱۷۳ (۵۷/۷)	۵۸ (۱۹/۳)

* به دلیل عدم پاسخ به تمامی موارد توسط کلیه شرکت‌کنندگان، جمع درصدهای هر سطر کمتر از ۱۰۰ و تعداد کمتر از ۳۰۰ نفر می‌باشد.

در مورد نگرش مراجعان در ارتباط با عوامل مؤثر بر استفاده از ایستگاه‌های مطالعه (عوامل استقبال)، بیشترین امتیاز مربوط به نقش اطلاع‌رسانی و تبلیغات است که تبلیغات مؤثر در راستای کتابخوانی و ایستگاه‌های مطالعه می‌تواند گام مؤثری در جهت استفاده بیشتر عموم و در نتیجه با استقبال قابل توجهی

رو به رو می‌شود. ۹۱/۳ درصد افراد (۲۷۴ نفر) کاملاً موافق و موافق بودند که علاقه شخصی دلیل بر استفاده آنها از ایستگاه‌های مطالعه است و خودشان دوست دارند از ایستگاه‌های مطالعه بیشتر استفاده کنند بر همین اساس زمانی که وارد مراکز دارای ایستگاه‌های مطالعه می‌شوند به سمت آنها رفته و از کتاب‌های ایستگاه استفاده می‌کنند. همچنین ۸۸/۳ درصد افراد (۲۶۵ نفر) از شرکت کنندگان معتقد بودند که وجود ایستگاه‌ها می‌تواند نقش مهمی در جلوگیری از تلف شدن وقت داشته باشد و آنها زمانی که منتظر هستند خود را با کتاب‌های ایستگاه‌ها سرگرم کرده و مانع از تلف شدن وقت می‌شود.

بحث و نتیجه‌گیری

مسئله مهمی که در راه‌اندازی ایستگاه‌های مطالعه اهمیت دارد بحث نیازسنجی اطلاعاتی مراجعان به ایستگاه‌های مطالعه و مجموعه‌سازی منابع موجود در آنها می‌باشد که در پژوهش‌های محمد اسماعیل و صالحی فتح‌آبادی (۱۳۹۰)، اوزبورن و گورمن (۲۰۰۶) نیز مشاهده شد. بنابراین مسئولان و برنامه‌ریزان فرهنگی کشور اگر با نیاز افراد جامعه آگاهی داشته باشند و بتوانند مجموعه‌ای را که در قالب طرح ایستگاه مطالعه در مکان‌های عمومی متفاوت راه‌اندازی می‌کنند، متناسب با نیاز افراد جامعه باشد؛ این امر می‌تواند مقدمات مناسبی را برای افزایش فرهنگ مطالعه ایجاد نماید. چنانکه درک نیازهای استفاده‌کنندگان همواره کلیدی برای مجموعه‌سازی و برنامه‌ریزی برای ارائه خدمات مناسب است و کتابداران و برنامه‌ریزان می‌توانند از روش‌های رسمی و غیر رسمی برای جمع‌آوری اطلاعات درباره مراجعان استفاده کنند و از اطلاعات گردآوری شده برای انتخاب مواد و خدمات متناسب با نیازهای مراجعان، استفاده کنند.

اسفندیاری مقدم و دیگران (۱۳۹۲) در پژوهش خود به این نتیجه رسیده‌اند که عدم رضایت کاربران در کتابخانه‌های عمومی نیز مشاهده می‌شود. به نظر می‌رسد در خصوص ایستگاه‌های مطالعه نیز همین گونه است. شناخت نیازها و زمینه‌های موضوعی مورد علاقه استفاده‌کنندگان از جمله عواملی است که مجموعه‌سازی کارآمدتر را امکان‌پذیر می‌کند و موجب پیوند قوی میان استفاده‌کنندگان و مجموعه منابع اطلاعاتی می‌شود. عدم شناخت نیازها و بی‌توجهی به علاقه‌های استفاده‌کنندگان می‌تواند در نهایت مجموعه‌های مطالعاتی را فاقد بازده مطلوب کرده و آنها را از ایفای رسالت بنیادینشان در رشد و ارتقای آگاهی‌های عمومی و اعتلای فرهنگ ملی باز دارد (حریری، ۱۳۷۸).

یافته‌های دیگر این پژوهش نشان داد که توجه به عوامل ظاهری در انتخاب کتاب‌های موجود در ایستگاه مطالعه از جمله جذابیت ظاهر، رنگ جلد و عنوان گویا و جذاب و همچنین توجه به عوامل

محتوایی کتاب‌ها همچون وجود کتاب‌هایی متناسب با تمام سنین و علایق افراد می‌تواند نقش مهمی در استقبال و استفاده از ایستگاه‌های مطالعه داشته باشد. نتایج پژوهش اسوارتز و هندریکز (۲۰۰۰) مؤید این امر است. آنها در پژوهش خود به این نتیجه رسیدند که توجه به عوامل ظاهری و محتوایی کتاب‌ها در انتخاب کتاب نقش مهمی در جذب خواننده دارد.

از دیگر یافته‌های پژوهش این بود که میزان رضایت مراجعان از ایستگاه‌های مطالعه در حد متوسط و کم بود و این امر نشان می‌دهد که ایستگاه‌های مطالعه چه از لحاظ ظاهری و مکانی و چه از نظر منابعی که در خود جای داده سلیقه خوانندگان را در نظر نگرفته است که این امر در پژوهش حریری، ابادری و نصیری شفتی (۱۳۹۴) بررسی شده است.

پیشنهادها

۱. مسئولان و مدیران فعالیت ایستگاه‌های مطالعه را مورد توجه قرار دهند و با رفع کاستی‌های این ایستگاه‌ها و بهبود شرایط و امکانات ایستگاه‌های مطالعه، این اقدام فرهنگی مؤثر را با کیفیت بهتر و استفاده کارآمدتر ادامه دهند.
۲. از آنجا که طرح ایستگاه‌های مطالعه باید نیازهای مراجعان را برآورده سازد و در نهایت رضایت‌بخشی آنان را به همراه داشته باشد پیشنهاد می‌شود به صورت دوره‌ای یک نظرسنجی با تنوع سنی و تحصیلی مختلف انجام شود تا کاستی‌ها مشخص شده و از نظرهای مثبت کاربران نیز استفاده شود. می‌توان با نصب صندوق انتقادات و پیشنهادات در ایستگاه‌های مطالعه زمینه را برای جمع‌آوری نظرات مراجعان فراهم کنند.
۳. با توجه به اینکه بیشتر مراجعان ایستگاه‌های مطالعه غیر بومی بودند، پیشنهاد می‌شود از کتاب‌هایی که به شناسایی جاذبه‌های گردشگری، فرهنگ منطقه‌ای استان بوشهر می‌پردازد در لیست کتاب‌های انتخابی ایستگاه‌های مطالعه گنجانده شود.

منابع:

اسفندیاری‌مقدم، علیرضا؛ رزمی‌شندی، مسعود و نوروزی، یعقوب (۱۳۹۲). کیفیت خدمات کتابخانه‌های ایران (بررسی پژوهش‌های مدل لیب کوآل در ایران). *تحقیقات کتابداری و اطلاع‌رسانی دانشگاهی*. ۷۴ (۲)،

- احمدی فصیح، صدیقه (۱۳۸۵). *ایجاد و گسترش کتابخانه‌های آموزشگاهی و نقش کتابخانه در ایجاد عادت مطالعه در دانش‌آموزان*. تهران: چاپار.
- حریری، نجلا؛ (۱۳۷۸). بررسی میزان استفاده از مجموعه کتابخانه عمومی امیرکبیر کرج به تفکیک مقوله‌های موضوعی در سال ۱۳۷۷. *فصلنامه پیام کتابخانه*، ۹ (۳)، ۲۷-۳۵.
- حریری، نجلا؛ اباذری، زهرا و نصیری‌شفتی، رکسانا (۱۳۹۴). بررسی طرح ایستگاه مطالعه به عنوان اقدامی در جهت توسعه فرهنگی و اجتماعی از دیدگاه کاربران. *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*. ۱، ۱۶۳-۱۷۶.
- شکوهیان، حسن و زبردست، مریم (۱۳۹۰). خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران: مقایسه با هدف ارائه الگوی مناسب. *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*. ۹۱، ۹۹-۱۱۷.
- صادق‌زاده وایقان، علی؛ حسن‌زاده محمد و نجفقلی‌نژاد و رجوی، اعظم (۱۳۹۲). *اطلاعات و جریان اطلاعات در سازمان‌ها*. تهران: کتابدار.
- عبدخدا، هیوا و راوند، سامان (۱۳۸۸). بررسی میزان رضایت مراجعین از خدمات کتابخانه‌های عمومی استان کردستان در سه ماهه سوم. *ماهنامه ارتباط علمی*، ۲۱ (۳).
- عربلو، حمید و سیدعلوی، بلال (۱۳۹۰). بررسی تأثیر کتابخانه‌های سازمان فرهنگی و هنری شهرداری تهران در ترویج فرهنگ کتابخوانی. *فصلنامه مطالعات مدیریت شهری*. ۳۱ (۷)، ۶۹-۷۸.
- محمداسماعیل، صدیقه و صالحی فتح‌آبادی، زهرا (۱۳۹۰). نگاهی به وضعیت مجموعه‌سازی در کتابخانه‌های عمومی، مطالعه موردی: کتابخانه عمومی شهر کرمان. *کتاب ماه*. ۱۵ (۲)، ۹۸-۱۰۵.
- محمدیگی، فاطمه و حسن‌زاده، محمد (۱۳۸۸). ارزیابی کیفیت خدمات کتابخانه‌های عمومی وابسته به نهاد کتابخانه‌های عمومی کشور در شهر قزوین با استفاده از ابزار لیب کوال. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۱۵ (۵۶)، ۷-۲۹.
- مؤتمنی، علیرضا؛ همتی، امین و مرادی، هادی (۱۳۹۱). شناسایی و اولویت‌بندی موانع جوانان در استفاده از خدمات کتابخانه‌های عمومی: مطالعه موردی شهرستان سمنان. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۱۸ (۴)، ۳۶۳-۳۸۳.
- هاشم‌زاده، محمدجواد؛ دهقانی‌راینی، حکیمه و نوکریزی، محسن (۱۳۹۴). نقش کتابخانه‌های عمومی شهرستان کرمان در توسعه فرهنگ مطالعه کاربران. *تحقیقات اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های عمومی*. ۲۱ (۲)، ۲۱۷-۲۳۴.

IFLA/UNESCO (۱۹۹۴). *Public Library Manifesto*. Retrieved July ۱۰, ۲۰۱۵ from:

<http://www.ifla.org/publications/iflaunesco-public-library-manifesto-1994>.

- Osborne, S. and Gorman, G. E (۲۰۰۶). Community Consultation and Collection Development Policies in Medium-Sized New Zealand Public Libraries. *Libri*. ۵۶ (۲), ۷۳- ۸۲.
- Swartz, M. and Hendricks, C. (۲۰۰۰). Factors that influence the book selection of student with special Needs. *Journal of Adolescent and Adult Literacy*, ۴۳ (۷), ۶۰۸-۶۱۸.
- Uohannsen, Carl Custav. (۱۹۹۷). *Quality Management in the library and information services secto*. Ph.D. Thesis, Arhus school of Business, Department of Total Quality Management.
- Kundratove, L. (۱۹۹۷) Survey of the degree of user satisfaction with the services provided by the Gemer Library of Rozenava, named after p. - Dobsinky. *Kniznice a Informace*, ۲۹ (۳), ۱۰۵.
- Probset, I. (۲۰۰۴). *Penn State Libraries: LibQual survey executive summary*, Novamber. Retrieved ۱۰ March, ۲۰۰۷ Retrieved from [http:// libraries. Pus.edu/publicsevicees/reports/LibQual۲۰۰۴Executive Summary. pdf](http://libraries.Pus.edu/publicsevicees/reports/LibQual۲۰۰۴Executive Summary. pdf).